

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Dan Helenius

Rikos- ja prosessioikeuden professori

Helsingin yliopisto

Lausunto hallituksen esityksestä aserikoksia koskevan sääntelyn muuttamiseksi (HE 204/2024 vp)

Minulta on pyydetty lausunto yllämainitusta hallituksen esityksestä. Saamastani luottamuksesta kiittäen esitän seuraavan lausunnon.

1. Yleisesti

Ampuma-aserikoksia koskevia rangaistussäännöksiä uudistettiin vuonna 1997 ampuma-aselain (1/1998) säätämisen yhteydessä, sen jälkeen niihin säännöksiin tehdyt muutokset ovat olleet vähäisiä. Aserikoksia koskevat vankeusuhkaiset rangaistussäännökset siirrettiin rikoslain (39/1889) 41 lukuun vuonna 2007, jolloin mainittuun lukuun siirrettiin myös vaarallisia esineitä ja toisen vahingoittamiseen soveltuvia esineitä ja aineita koskevat rangaistussäännökset järjestyslaista (612/2003). Rangaistussäännöksiin ei tuolloin tehty sisällöllisiä muutoksia, myös rangaistusasteikot säilyivät entisellään.

Muutosehdotuksen perustuvat erityisesti nykyiseen hallitusohjelmaan. Hallitusohjelmakirjauksen mukaan törkeän ampuma-aserikoksen vähimmäisrangaistus korotetaan neljästä kuukaudesta kahteen vuoteen vankeutta, jotta varmistetaan niistä tuomittavien vankeusrangaistusten pääsääntöinen ehdottomuus. Ohjelman mukaan törkeän ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöä muutetaan siten, että luvattoman ampuma-aseen kantaminen tai kuljettaminen yleisellä paikalla tai kulkuneuvossa tulee rangaistavaksi törkeänä ampuma-aserikoksena. Lisäksi korotetaan rangaistuksia vaarallisen esineen ja toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapidosta. Esityksen mukaan uutena rikoksena säädettäisiin rangaistavaksi ampuma-aseen käsittely vakavan rikoksen tekemistä varten, josta tuomittaisiin enintään neljän vuoden vankeusrangaistus.

Lausunni keskityn erityisesti törkeän ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöä koskevaan muutosehdotukseen sekä ehdotettuun ampuma-aseen käsittelyrikokseen.

2. Lähtökohdat

Tekoja rangaistavaksi säädettäessä ja muutettaessa rangaistussäännöksiä ankarampiin rangaistuksiin johtaviksi huomioon on otettava myös perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset (PeVM 25/1994 vp, s. 5). Ne muun ohella edellyttävät, että rajoitukset ovat tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti

määriteltyjä, rajoitusperusteet ovat hyväksyttäviä ja rajoittaminen on painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa, rajoitukset ovat suhteellisuusperiaatteen mukaisia ja rajoitukset ovat välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi.

Perusoikeuksien rajoittamisperusteista tarkkarajaisuus ja täsmällisyys liittyvät perustuslain 8 §:ssä vahvistettuun laillisuusperiaatteeseen, jonka mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Periaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen käytännössä laillisuusperiaatteelle on annettu käytännössä vastaava ydinsisältö, jossa on korostettu rikossääntelyn ennustettavuutta eli sitä, että säännöksen sanamuodon perusteella voidaan ennakoida, mikä on rangaistavaa (ks. esim. PeVL 12/2021 vp, 57 kohta, PeVL 20/2018 vp, s. 2, PeVL 10/2016 vp, PeVL 56/2014 vp, s. 2/I ja PeVL 6/2014 vp, s. 3/I).

Perustuslakivaliokunta on erityisesti terrorismirikoksiin liittyen todennut, että kun rangaistavuus ulottuu aikaisempaan tekoon kuin aiotun rikoksen valmisteluun, tällaisen ns. valmistelun valmistelun kriminalisoivassa rikosoikeudellisessa sääntelyssä korostuu rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen merkitys (ks. PeVL 20/2018 vp, s. 3, PeVL 48/2002 vp, s. 2/II ja PeVL 7/2002 vp, s. 2/II). Perustuslakivaliokunta on lisäksi painottanut täsmällisyysvaatimuksen korostuvan, jos osallisuutta rikokseen säännellään rikosoikeudessa vakiintuneista osallisuusopillisista käsityksistä poikkeavasti (ks. PeVL 48/2002 vp, s. 2/II ja PeVL 7/2002 vp, s. 2/II ja PeVL 10/2000 vp, s. 2/II). Valiokunta on tällaisissa yhteyksissä kiinnittänyt huomiota myös siihen, onko kysymys aktiivisesta toiminnasta, edellytetäänkö pääteoksi katsottavan rikoksen tekemistä ja onko teko rangaistava vain tahallisenä. Tämä lähtökohta koskee muitakin rikoksia kuin terrorismirikoksia, ja liittyy tämän esityksen kannalta erityisesti ehdotettuun ampuma-aseen käsittelyrikokseen.

Perusoikeusrajoituksen hyväksyttävyyysvaatimuksen mukaisesti kriminalisoinneille on myös esitettävä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (ks. esim. PeVL 9/2016 vp, s. 2/II ja PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Perusoikeuksien suojaamista voidaan lähtökohtaisesti pitää hyväksyttävänä päämääränä. Esityksen mukaan (s. 102) varsinkin ampuma-aseilla mutta myös muilla RL 41 luvun rangaistussäännösten piiriin kuuluvilla esineillä ja aineilla voidaan tehdä rikoksia, joilla vakavasti loukataan kansalaisten perusoikeuksia. Nämä rikokset voivat kohdistua erityisesti perustuslain 7 §:n 1 momentissa suojattuihin elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen ja saman lain 15 §:n 1 momentissa suojattuun omaisuuteen. Yleisellä paikalla tapahtuva lainvastainen aseiden hallussapito ja erityisesti niiden

käyttäminen voivat myös merkittävästi vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Näin ollen voidaan katsoa, että ehdotetulle sääntelylle on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.

Ehdotetulle kriminalisoinnille tulee olla myös painava yhteiskunnallinen tarve, joka edellyttää juuri uuden rikostunnusmerkistön säätämistä hyväksyttäväksi arvioidun tavoitteen saavuttamiseksi. Tällaisen tarpeen arvoimiseksi tarvitaan tietoja kysymyksessä olevan rikollisuuden nykytilanteesta sen arvioimiseksi, onko muutosten tarvetta vai ei. Hallitusohjelmassa edellytettujen rikosoikeudellista järjestelmää ankarampaan suuntaan muuttavien lainsäädäntömuutosten hyväksyttävyyden ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimuksen kannalta merkitystä on esityksen mukaan, paitsi aseisiin liittyvän rikollisuuden yleisesti vakavalla luonteella, myös aserikollisuuden yleiskuvalla ja kehitysnäkymillä (s. 103). Tilastotietojen perusteella rikosten määrässä ei ole tapahtunut viime vuosina merkittäviä muutoksia (s. 20–24), mutta esityksen mukaan esimerkiksi aserikollisuuden liitynnät ryhmissä tapahtuvaan rikolliseen toimintaan, ase- ja muun rikollisuuden kansainvälistyminen, pimeä verkkokauppa, aseiden 3D-tulostaminen sekä Ukrainan sodasta Suomeen kulkeutuvat aseet muodostavat merkittävän vakavan ampuma- aseita käyttäen toteutettavan rikollisuuden uhkan (s. 26). Ampuma-aserikollisuuden arvioidaan myös olevan pääosin piilorikollisuutta, joka ei tule poliisin tietoon tai ei kirjaudu poliisin järjestelmiin ampuma-aserikollisuutena.

Vaaralliseen rikolliseen toimintaan liittyvän uuden rikoksen rangaistavaksi säätämällä ja ankarampaan rangaistuskäytäntöön johtavilla lainsäädäntömuutoksilla tavoitellaan uusien rikosten tekemistä estävää vaikutusta sekä siitä odotettavaa suojeltavien oikeushyvien tehokkaampaa suojaa (s. 44). Tämä koskee niin rangaistusten yleisestävyyttä (yleinen rikoksia ennalta estävä vaikutus) kuin myös jo tuomittuun rikoksentekijään kohdistuvia uusien rikosten tekemistä estäviä vaikutuksia (erityisestävyys). Kriminalisointien ennalta ehkäisevään vaikutukseen liittyy kuitenkin se, että ankarampaan rikoslainsäädäntöön johtavien muutosten vaikutusta rikosten estämisessä – ja näin ollen myös painavan yhteiskunnallisen tarpeen olemassaoloa – on vaikea arvioida.

Oikeushyvien suojaamiseen liittyy suhteellisuusvaatimus perusoikeusrajoitusten yleisenä edellytyksenä. Perustuslakivaliokunnan mukaan suhteellisuusvaatimus edellyttää myös sen arviointia, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi (PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Suhteellisuusvaatimus edellyttää myös, että rikoksesta tuomittavat rangaistukset, joille asettaa rajat rangaistusasteikko, vastaavat rikoksen vakavuustasoa. Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän

kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (ks. esim. PeVL 56/2014 vp ja PeVL 1/2021 vp). Eri rikosten rangaistusasteikot tulee myös olla oikeasuhtaisia verrattuna toisiinsa.

3. Ampuma-aseen käsittely vakavan rikoksen tekemistä varten

Esityksen mukaan rikoslain 41 luvun 2 §:ssä säädettäisiin uudessa rangaistussäännöksessä rangaistavaksi 1 momentissa se, että tekijä pitää hallussaan ampuma-asetta tai kaikkia sen kokoamiseen tarvittavia osia taikka lainaa tai luovuttaa sellaisen aseensa tai sen mainitut osat toiselle olosuhteissa, joissa ase on omiaan päätyään käytettäväksi sellaisen rikoksen tekemiseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn laittoman uhkauksen, 2 §:ssä tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelun tai 4 b §:ssä tarkoitetun kouluttautumisen terrorismirikoksen tekemistä varten tekemiseen. Tästä rikoksesta olisi tuomittava enintään neljän vuoden vankeusrangaistus. Pykälän 2 momentin mukaan ampuma-aseen käsittelystä vakavan rikoksen tekemistä varten tuomittaisiin myös se, joka lainaa tai luovuttaa taikka yrittää lainata tai luovuttaa 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulle järjestäytyneelle rikollisryhmälle ampuma-aseen tai kaikki sen kokoamiseen tarvittavat osat.

Uutta rangaistussäännöstä sovellettaisiin tilanteissa, joissa ei ole vielä kysymys ampuma-asetta käyttäen tehtävän rikoksen yrityksestä ampuma-aseen hallussapitotilanteita koskien, avunannosta sellaiseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen ampuma-aseen lainaamisen tai luovuttamisen tilanteita koskien. Ampuma-aseen käsittelyrikoksen kohdalla ampuma-aseen hallussapitäjä ei olisi myöskään vielä edennyt vaiheeseen, jossa näköpiirissä on rangaistavan valmistelun mukainen konkreettinen, ainakin jollakin tavalla yksilöity teko (rikoslain 21 luvun 6 a §, 25 luvun 4 a § ja 31 luvun 2 a § ampuma-aseen hallussapitotilanteita koskien). Rikoksentekijää ei erikseen tuomittaisi ampuma-aseen käsittelyrikoksesta, jos hän on tehnyt rikoksen, johon sitä edeltävän ampuma-aseen hallussapidon arvioidaan liittyneen (mukaan lukien rangaistavat valmistelurikokset), taikka syyllistynyt rangaistavaan yritykseen tai avunantoon.

Kysymys olisi siten ns. valmistelun valmistelun kriminalisoivasta sääntelystä, jossa laillisuusperiaatteen merkitys on korostunut. Sama koskee sellaisen rikokseen osallistumisen kriminalisoimista, joka menee rikosoikeudessa vakiintuneiden osallistumiskäsitysten ulkopuolelle.

Esitetty ampuma-aseen käsittelyrikos olisi ns. abstrakti vaarantamisrikos, jossa abstraktia vaaraa kuvataan ilmaisulla ”on omiaan aiheuttamaan”. Vaara-arviointi perustuu tyyppiarvioon, jossa arvioidaan teon luonne tyyppillisesti vaaraa aiheuttavana. Ampuma-aseen käsittelyrikoksen osalta olisi siis arvioitava, onko tekijä pitänyt hallussaan ampuma-asetta tai kaikkia sen kokoamiseen tarvittavia

osia taikka lainannut tai luovuttanut sellaisen aseensa tai sen mainitut osat toiselle olosuhteissa, joissa on tyypillisesti vaara siitä, että ase päätyy käytettäväksi säännöksessä mainittujen rikosten tekemiseen. Säännöstä sovellettaisiin myös niihin tilanteisiin, joissa ampuma-aseen hallussapitäjällä taikka sen lainaamisen tai luovuttamisen kautta saavalla on sinällään oikeus pitää kyseistä asetta hallussaan.

Esitettyä säännöstä voidaan nähdäkseni sinänsä pitää laillisuusperiaatteen kannalta riittävän tarkkarajaisena ja täsmällisenä erityisesti huomioiden, että säännös on rajattu tietyn enimmäisrangaistustason omaaviin rikoksiin sekä eräisiin pykäläviittauksella mainittuihin rikoksiin. Sitä vastoin käytännössä paljon hankalampaa tulee todennäköisesti olemaan sen toteennäyttäminen, että ampuma-ase on todella ollut omiaan päätymään käytettäväksi säännöksessä mainittujen rikosten tekemiseen. Rikoksen syyksilukeminen edellyttäisi myös sen toteen näyttäminen, että vastaajan tahallisuus on kattanut ne olosuhteet, jotka muodostava abstraktin vaaran siitä, että ampuma-ase päätyy käytettäväksi vakavan rikoksen tekemiseen. Rikoslainsäädännön käyttöä koskeviin periaatteisiin liittyy myös se, että kriminalisointi ei saa synnyttää ylitsepääsemättömiä tai mielivaltaisesti ratkaistavia näyttöongelmia. Erityisesti mahdolliset näyttövaikeudet eivät saisi johtaa pelkästään aikaisempien rikosten perusteella rankaisemiseen. Lisäksi uusi rangaistussäännös voidaan arvioida jäävän melko vähälle soveltamiselle. Yleisesti voidaan olettaa, että tilanteessa, jossa ampuma-ase on omiaan päätymään tietyn rangaistusasteikon käsittävän rikoksen tekemiseen, voidaan tekoon soveltaa myös yleisiä yritys- tai osallisuussäännöksiä taikka rikoksen valmistelua koskevia säännöksiä. Esitettyä säännöstä voidaan siten lähinnä kyseenalaistaa painavan yhteiskunnallinen tarpeen kannalta.

4. Ampuma-aseen mukana pitäminen yleisellä paikalla tai kulkuneuvossa

Esityksen mukaan törkeää ampuma-aserikosta koskeva säännös siirrettäisiin rikoslain 41 luvun nykyisestä 2 §:stä luvun 3 §:ään. Pykälään 1 momenttiin lisättäisiin uutta kvalifointiperustetta koskeva 4 kohta, jonka mukaan törkeänä ampuma-aserikoksena tulisi rangaistavaksi se, että rikoksentekijä pitää mukanaan ampuma-aselain 2 §:n 1 momentissa tarkoitettua ampuma-asetta järjestyslain 2 §:n 1 kohdassa tarkoitettulla yleisellä paikalla tai kulkuneuvossa ilman oikeutta sellaisen aseensa hallussapitoon.

Mukana pitämisen käsitteellä tarkoitettaisiin sitä, että henkilö pitää ampuma-asetta hallussaan liikkeessaan kantamalla sitä kädessään, vaatteissaan tai kantovälineessä. Rangaistava hallussapito voisi tapahtua myös kuljettamalla ampuma-asetta kulkuneuvossa. Luvattoman ampuma-aseen pelkkää säilyttämistä kulkuneuvossa ei esityksen mukaan voida vielä pitää merkittävää vaaraa ilmentävänä, vaan merkityksellistä on nimenomaan tekijän tarkoituksestakin riippuen luvattoman

ampuma-aseen kantaminen esimerkiksi sen kulkuneuvosta ottamisen jälkeen tai sen kulkuneuvossa jossakin tarkoituksessa tapahtuva kuljettaminen (s. 46–47).

Mukana pitämisen käsitettä voidaan nähdäkseni pitää riittävän tarkkarajaisena laillisuusperiaatteen näkökulmasta. On perusteltua, että käsitteen ei katsota kattavan pelkkä ampuma-aseen säilyttäminen kulkuneuvossa. Myös suhteellisuusvaatimuksen kannalta on perusteltua, että kvalifiointiperustetta ei uloteta aseiden pelkkään säilyttämiseen kulkuneuvossa. Muuten perusmuotoinen ampuma-aserikos muuttuisi periaatteessa törkeäksi esimerkiksi sen myötä, että henkilö siirtää luvattomasti hallussa pitämänsä ampuma-aseen asunnostaan kulkuneuvoon ilman, että vaara ampuma-aseen rikollisesta käytöstä tämän myötä juuri kohoaisi.

Kvalifiointiperuste koskisi ensinäkkin ampuma-aseiden mukana pitämistä yleisellä paikalla ilman oikeutta sellaisen aseiden hallussapitoon. Yleisellä paikalla tarkoitetaan järjestyslain 2 §:n 1 kohdan mukaan:

- a) tietä, katua, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä;
- b) rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin.

Ampuma-aserikosten osalta tulee yleisesti huomioida, että niitä koskevat rangaistussäännökset koskevat ampuma-aseiden käsittelyä ampuma-aselain vastaisesti. Ampuma-asetta voidaan puolestaan käsitellä ampuma-aselain vastaisesti hyvin monella eri tapaa. Vaikka yleiskielessä usein puhutaan luvattomista aseista, ampuma-aserikokseen syyllistyminen ei edellytä, että ampuma-ase sellaisenaan olisi luvaton, ts. että kenelläkään ei olisi lupa kyseiseen ampuma-aseeseen. Ampuma-aserikoksen perustekomuotona voidaan pitää ampuma-aseiden hallussapito ilman asianmukaista lupaa. Tämä koskee esim. myös tilanteita, joissa henkilö ampuma-aselain 87 §:n vastaisesti lainaa toiselta henkilöltä luvallisen ampuma-aseen, ilman siihen oikeuttava lupa (esim. henkilö lainaa toiselta kiväärin, vaikka hänellä on pelkästään haulikon hallussapitolupa). Toisena tyyppitapauksena on aseiden hallussapito siihen oikeuttavan luvan voimassaoloajan päätyttyä. Tämä koskee esim. tilanteita, joissa henkilöllä on ampuma-aselain 53 a §:n perusteella ollut toistaiseksi voimassa oleva hallussapito-oikeus ampuma-aseeseen, mutta on laiminlyönyt harrastuksen jatkumisen osoittamisen määräajan sisällä.

Esityksessä todetaan perustellusti, että uutta kvalifiointiperustetta ei sovellettaisi tapauksissa, joissa henkilöllä on lupa kysymyksessä olevaan ampuma-aseeseen, mutta hän pitää sitä hallussaan luvan tai

ampuma-aselain 106 a §:n vastaisesti (s. 94). Tällaisessa tilanteessa henkilö voi kuitenkin syyllistä muuhun ampuma-aserikokseen. Kvalifiointiperusteen soveltaminen edellyttäisi siten nimenomaan, että ampuma-ase pidetään mukana ilman oikeutta sellaisen aseiden hallussapitoon.

Esitykseen sisältyy kuitenkin ongelmallinen toteamus siitä, että teon kvalifioiminen törkeäksi ampuma-aserikokseksi ei edellyttäisi sitä, että ampuma-ase on toimintakelpoinen (s. 93 ja 95). Vastaavanlainen toteamus löytyy myös ampuma-aseen käsittelyrikoksen perustelujen yhteydessä (s. 88–89). Nähdäkseni on epäselvää, mitä toimintakelpoisuudella tässä yhteydessä tarkoitetaan. Ampuma-aselaissa puhutaan ampuma-aseen ampumakelvottomuudesta sekä aseiden osien toimintakelvottomuudesta (mm. 66 §). Deaktivoidulla ampuma-aseella tarkoitetaan puolestaan ampuma-aselain 6.2 §:n 13 kohdan mukaan ampuma-asetta, jonka poliisi on hyväksynyt deaktivoiduksi deaktivointistandardeja ja -tekniikoita koskevien yhteisten suuntaviivojen vahvistamisesta sen varmistamiseksi, että deaktivoidut ampuma-aseet tehdään pysyvästi ampumakelvottomiksi, annetun komission täytäntöönpanoasetuksen (EU) N:o 2015/2403 mukaisesti. Ampuma-asetta pidetään ampuma-aseasetuksen (145/1998) 2 §:n mukaan deaktivoituna, jos aseiden osat on muutettu siten, että aseella ampuminen on pysyvästi estetty. Deaktivoidun ampuma-aseiden hankkiminen ja hallussapito ei ampuma-aselain 19 §:n 1 momentin 11 kohdan mukaan ole luvanvaraista, jos siitä on tehty 70 §:n mukainen ilmoitus poliisilaitokselle. Deaktivoidut ampuma-aseet eivät siten ole luvanvaraisia, mutta kyllä ilmoituksenvaraisia (HE 179/2018 vp, s. 9 ja 27). Ilmoituksen laiminlyöminen on rangaistava ampuma-aserikkomuksena ampuma-aselain 103 §:n 5 kohdan nojalla. Esityksessä olisi syytä selvittää, tarkoitetaanko toimintakelvottomalla ampuma-aseella ainoastaan ampuma-asetta, jolla ei patruunoiden puuttumisen vuoksi pysty ampumaan (vrt. s. 95). Törkeän ampuma-aserikoksen kvalifiointiperusteen soveltaminen deaktivoituihin ampuma-aseisiin ei puolestaan ole nähdäkseni mahdollista jo laillisuusperiaatteesta johtuen, koska myöskään perusmuotoista ampuma-aserikossäännöstä ei voida soveltaa pysyvästi ampumakelvottomaksi tehtyyn ampuma-aseiden hallussapitoon.

Ampuma-aseiden mukana pitäminen yleisellä paikalla ilman hallussapito-oikeutta voidaan yleisesti katsoa olevan ainakin omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle ja terveydelle sekä yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Tämä koskee varsinkin sellaisia yleisiä paikkoja, jossa ihmisiä tavallisesti kokoontuu tai on kokoontunut. Kvalifiointiperusteissa ei kuitenkaan aseteta varsinaista vaaraedellytystä, vaan se voidaan katsoa perustuvan teon presumoituun vaaraan. Käytännössä teko saattaa siis kvalifioitua törkeäksi ampuma-aserikokseksi, vaikka teolla ei ole aiheutunut konkreettista vaaraa toisen hengelle ja terveydelle tai yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, eikä teko välttämättä edes ole ollut omiaan aiheuttamaan tällaista vaaraa. Suhteellisuusvaatimuksen kannalta

olisikin nähdäkseni perusteltua, että kvalifiointiperusteeseen liitettäisiin ainakin abstrakti vaaraedellytys.

Yleisiin paikkoihin lukeutuu myös mm. yleiset tiet (HE 20/2002 vp s. 34), jotka voivat sijaita myös taajaman ulkopuolella. Näin kvalifiointiperuste täytyisi esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö ilman ampuma-aseen hallussapitoon oikeuttava lupa pitää ampuma-aseen mukanaan harvoin käytetyllä yleisellä tiellä viedäkseen aseensa sen omistajalle ilman, että henkilö olisi millään tavalla varautunut ampuma-asetta käyttäen turvautumaan väkivaltaan. Tämän tyyppisten tilanteiden arvioiminen törkeäksi ampuma-aserikokseksi ei nähdäkseni voida pitää suhteellisuusvaatimuksen eikä myöskään esityksen tavoitteiden mukaisena. Näin ollen olisi erityisen tärkeää, että teon kokonaistörkeysarviointiin kiinnitetään erityistä huomiota käytännössä, jotta ampuma-aserikosta ei katsota törkeäksi tilanteissa, joissa teolla ei voida katsoa olevan lähtökohtaista vaarallisuuspotentiaalia. Tähän seikkaan on myös esityksessä kiinnitetty perustellusti huomiota (s. 94–95).

Kulkuneuvon osalta kulkuneuvon sijaintipaikalla ampuma-aseen kuljettamisen yhteydessä ei olisi merkitystä uuden kvalifiointiperusteen soveltamisen kannalta. (s. 47 ja 93). Tässäkin tilanteessa on mahdollista, että kvalifiointiperuste tulisi sovellettavaksi tekoihin, jotka eivät aiheuta minkäänlaista vaaraa toisille ihmisille tai yleiselle turvallisuudelle. Kvalifiointiperuste täytyisi esimerkiksi tilanteessa, jossa metsästäjä kuljettaa toisen metsästäjän luvallista ampuma-asetta autossaan yksityisellä tiellä tai metsätiellä ilman kyseiseen ampumaa-aseen tyyppiin oikeuttava hallussapitolupa. Tässäkin saatetaan käytännössä usein joutua turvautumaan kokonaistörkeysarviointiin sen varmistamiseksi, että tekoa ei suhteellisuusvaatimuksen kannalta arvioida perusteettomasti törkeänä ampuma-aserikoksena.

Vertailukohdaksi voidaan myös ottaa Ruotsin aselain (Vapenlag, 1996:67) 9 luvun 1 a § 1 momentin 1 kohta, jonka mukaan törkeästä aserikoksesta tuomitaan se, joka tahallaan oikeudettomasti pitää hallussaan ampuma-asetta yleisellä paikalla tai muussa paikassa, jossa ihmisiä tavallisesti kokoontuu tai on kokoontunut, taikka kulkuvälineessä sellaisessa paikassa. Kyseinen kvalifiointiperuste on ilmeisesti toiminut myös nyt esitetyn kvalifiointiperusteen eräänlaisena esikuvana, mutta on kuitenkin soveltamisalaltaan suppeampi sen myötä, että kulkuneuvon edellytetään olevan joko yleisellä paikalla tai muussa paikassa, jossa ihmisiä tavallisesti kokoontuu tai on kokoontunut. Suhteellisuusvaatimuksen kannalta olisi nähdäkseni perusteltua, että nyt esitetty kvalifiointiperuste rajoitettaisiin tilanteisiin, joissa kulkuneuvo on yleisellä paikalla.

Rangaistusseuraamusten suhteellisuusvaatimukseen liittyy myös törkeän ampuma-aserikoksen vähimmäisrangaistuksen korottaminen, joka rangaistuskäytännön merkittävän ankaroitumisen vuoksi

koskee perustuslain 7 §:n 1 momentissa suojattua henkilökohtaista vapautta. Törkeän ampuma-aserikoksen rangaistusasteikkoa ehdotetaan muutettavaksi merkittävästi, kun vähimmäisrangaistus muutettaisiin neljän kuukauden vankeusrangaistuksesta kahden vuoden vankeusrangaistukseksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että törkeästä ampuma-aserikoksesta tuomittavat vankeusrangaistukset muodostuisivat pääosin ehdottomiksi. Rikoslain 6 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan tuomita ehdollisena.

Enimmäisrangaistuksen korottaminen neljästä kuukaudesta vankeutta kahteen vuoteen vankeutta voidaan pitää huomattavana rangaistusarvon nostamista ja sääntelyn ankaroittamista koskevana toimenpiteenä (ks. PeVL 56/2014 vp s. 3/II). Rangaistustason nostoa voidaan arvioida erityisesti ehdotetun mukana pitämistä koskevan kvalifointiperusteen valossa. Ehdotetun vähimmäisrangaistuksen korottamisen myötä pelkästä ampuma-aseen mukana pitämisestä voitaisiin tuomita ehdotetun rangaistuksen alarajalla ankarammin kuin esimerkiksi törkeästä pahoinpitelystä (vankeus 1–10 vuotta), sekä törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta (vankeus 14 vrk–4 vuotta) ja panttivangin ottamisen valmistelusta (vankeus 14 vrk–3 vuotta). Mainituissa rangaistussäännöksissä on kysymys toisaalta täytetystä terveyteen kohdistuvasta rikoksesta, toisaalta henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan päärikoksen tekemiseen tähtäävästä menettelystä, johon sisältyy jo vaara kyseisen päärikoksen toteuttamisesta. Esitetty ampuma-aseen mukana pitämistä koskeva kvalifointiperuste perustuu puolestaan ainoastaan presumoituun vaaraan. Vaikka törkeää ampuma-aserikosta voidaankin pitää vakavana ja moitittavana rikostyyppinä, eri rangaistusasteikkojen välisessä vertailussa esitetty rangaistustason nostaminen näyttää väistämättä epäsuhtaiselta. Vaikka lainsäätäjälle onkin annettu harkintavalta rangaistusarvon määrittämisen suhteen (ks. PeVL 56/2014 vp s. 3/II), nyt esitettyä rangaistustason nostamista ei nähdäkseni voida pitää suhteellisuusvaatimuksen mukaisena.

5. Lievä ampuma-aserikos

Rikoslain nykyisen 41 luvun 1 §:n 1 momentin 4–8 kohdan mukaiset, lähinnä hallinnollisten velvoitteiden rikkomisiksi luonnehdittavat ampuma-aserikoksen tekotavat ehdotetaan säädettäväksi rangaistaviksi lievänä ampuma-aserikoksena. Ehdotusta voidaan pitää perusteltuna erityisesti suhteellisuusvaatimuksen kannalta.

6. Toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 40 luvun 7 §:n toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapitoa koskevan rikoksen enimmäisrangaistus muutettaisiin kuudesta kuukaudesta yhdeksi vuodeksi vankeutta. Seurauksena enimmäisrangaistuksen korottamisesta olisi erityisesti, että rikosta ei enää voida käsitellä sakkomenettelyssä. Esityksen arvion perusteella

vuosittain noin 1 460 asiaa siirtyisi siitä menettelystä käsiteltäväksi täydellisessä esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä (s. 75). Muutos aiheuttaisi siten esityksessä esitetyn arvion mukaan varsin huomattavia lisäkustannuksia, ja ruuhkauttaisi lisäksi tuomioistuimia entisestään. Muutoksella olisi oletettavasti vaikutus myös rikosprosessin keston. Tässä voidaan huomioda, että kriminaliointien ennalta ehkäisevän vaikutuksen kannalta merkitystä on myös sillä, kuinka nopeasti rangaistuksen määrääminen tapahtuu rikoksen tekemisen jälkeen. Tältä pohjalta voidaan ainakin kyseenalaistaa, onko rangaistustason korottamisella saavutettavat hyödyt sen aiheuttamia haittoja suuremmat.

Espoossa 4.3.2025

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Dan Helenius', with a stylized flourish at the end.

Dan Helenius